

merkwaardige bijzonderheden van deze Zuidelijkste streek van ons land en uit het bovenstaande mag wel duidelijk blijven, dat de molluskenfauna aldaar eveneens onze volle aandacht verdient. Wie zijn waarnemingen op natuurhistorisch gebied aldaar dan ook in deze richting uitbreidt, zal er zeker geen spijt van hebben.

Wij willen tenslotte eindigen met een woord van dank aan den Heer Dr. J. Th. Henrard, die ons bij het uitvoeren van verschillende determinaties behulpzaam was.

A. N. CH. TEN BROEK.

P. KAAS.

's-Gravenhage, Juni 1938.

HET VOGELLEVEN IN DE RAWA¹⁾ MELEMAN.

Het is nog vroeg in den morgen als wij den 14den November Djember verlaten voor een excursie naar de moerassen langs Java's Zuidkust. In het Oosten, waar de lucht al licht wordt, verbleekt de sterrenpracht van den tropischen nacht en teekent de vulkaan de Raoeng (3330 M) zich als een donkere silhouet scherp af tegen het eerste ochtendgloren.

In het Westen worden de toppen van het Yanggebergte (2947 M) en enkele hoge wolken

Foto v. d. schrijver.

Fig. 1. ...! teekent de vulkaan de Raoeng zich als een donkere silhouet scherp af.... Deze foto van de Raoeng is eenigen tijd geleden genomen, toen de vulkaan een versterkte werking vertoonde. De afstand, waarop de foto is genomen, bedraagt ± 30 km.

reeds roze gekleurd en ravijnen en bergruggen, allen met zwaar oerbosch bedekt, beginnen langzaam te voorschijn te komen uit de optrekkende nevels. De nacht is frisch geweest, ondanks het feit, dat we reeds in de kentering zitten en de regens elken dag door kunnen komen; ook om 5 uur, als we wegrijden, is het nog kil. Na Djember verlaten te hebben, voert de weg ons eerst naar het Westen. Bij Rambipoedji slaan we naar het Zuiden af, om bij Kasian weer naar het Westen om te zwaaien. De wegen zijn goed en de auto loopt gesmeerd. Achterin zijn de twee Inlandsche dragers reeds spoedig weer in Morpheus' armen teruggekeerd en af en toe moe-

1) rawa = moeras.

ten wij eens omkijken of er geen ongelukken kunnen gebeuren. Wij gunnen hen de rust, want straks zullen zij onze proviand, watervoorraad, kiektoestellen enz. moeten dragen en het belooft een warme dag te worden. Het is dan ook maar goed, dat we een flinke voorraad water, veilig opgeborgen in petroleumblikken en veldflesschen hebben meegenomen, want ondanks het feit, dat onze tocht ons zal voeren naar de moerassen langs de Zuidkust, zal water datgene zijn, waaraan wij het meest behoefte zullen hebben.

Als wij om ongeveer half zeven het plaatsje Kèting bereiken, staat de zon reeds hoog aan den hemel en hult het landschap in zijn gouden stralen, daarbij de meest fantastische en toch harmonische kleurschakeeringen opwekkend. De bergen zijn nu ver achter ons zichtbaar als blauwe heuvels. Wij verlaten den grooten weg, volgens een dessaweg, weten, dat wij ergens bij een Chineesch winkeltje links af moeten slaan, doen dit gelukkig ook op de juiste plaats en bereiken aldus spoedig een smal weggetje, waar onze auto nauwelijks op past, en dat ons voert langs het

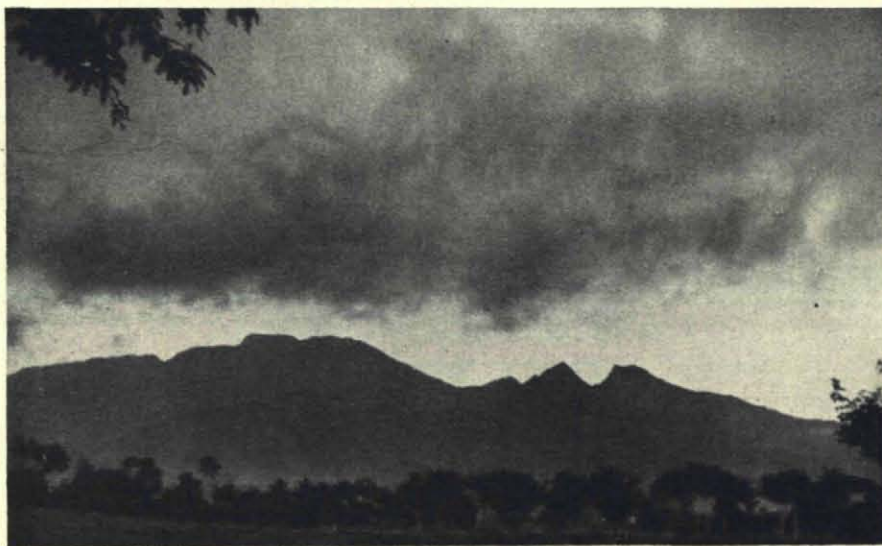

Foto v. d. schr.

Fig. 2. Ravijnen en bergruggen, alle met zwaar oerbosch bedekt, beginnen langzaam te voorschijn te komen uit de optrekkende nevels.

breede, traag stroomende Bondojoedokanaal; het water is chocoladebruin door het vele slib, dat de rivier de Bondojoedo vanuit de bergen meegevoerd heeft. Het weggetje wordt begrensd door djantiboomen (*Sesbania sesban*), die ons door hun gladde grijze schors en afhangende dunne takken in het vroege ochtendlicht sterk doen denken aan Hollandsche berken. De hier en daar ertusschen staande waroe's (*Hibiscus tiliaceus*) vroolijken het geheel op met hun fraaie heldergele bloemen.

Reeds hier zien wij de eerste aanwijzingen, dat wij het doel van onzen tocht, het vogelparadijs, t.w. de moerassen (= rawa's) langs de Z.-kust beginnen te naderen, want al spoedig stoppen wij even om door den kijker een Slanghalsvogel (*Anhinga rufa melanogaster*), die op een boomstronk langs den kali-oever zit, eens nauwkeurig te bekijken. Nauwelijks zijn wij hiermede klaar en hebben we de motor weer aangezet of een paar zwarte Aalscholvers (*Phalacrocorax niger*) komen met vluggen wickslag dicht boven het water aanzeilen, terwijl wij in de verte, aan den overkant van het kanaal, een groote witte reiger langs den oever zien visschen. De grootte en de kleur van het dier zeggen ons reeds, dat wij hier met geen andere reigersoort te maken kunnen hebben dan met de groote Zilverreiger (*Egretta alba modesta*). Wij willen ons echter

hier niet te lang ophouden, want nu het eerste „wild” gespoord is — en wat voor wild — zijn onze verwachtingen voor de moerassen ten hoogste gespannen en wij nemen ons dan ook heilig voor om in ieder geval niet meer te stoppen, vóórdat de duinen in zicht zijn. Van dit voornemen komt helaas niet veel terecht, daar even later een afstorting van den weg ons noodzaakt om uit te stappen en de situatie, die er aanvankelijk bedenkelijk uitziet, op te nemen. Gelukkig valt het nog al mee en met handig manoeuvreeren weet Kooiman ons vehikel zonder ongelukken over het gevaarlijke punt heen te brengen. Als dit gebeurd is, behoeven er gelukkig geen hindernissen meer genomen te worden en het duurt dan ook niet lang meer, of wij stoppen in een kleine kampong, waar we de auto onder een hoogen boom in de schaduw zetten, vast bij de bevolking een paar klappers inslaan om, als de nood aan den man komt, straks de klappermelk

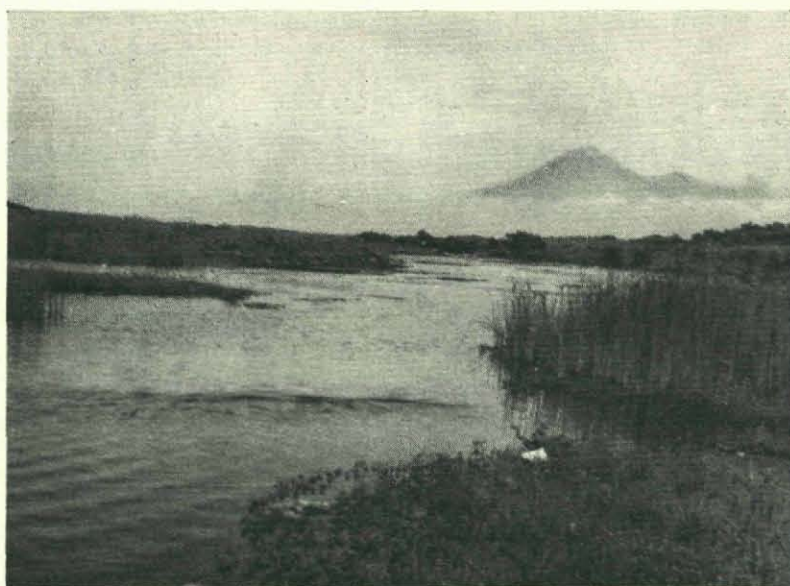

Foto J. G. Kooiman.

Fig. 3. Van rechts komt een zwak stroomende rivier, de Kali Meleman (op den achtergrond de vulkaan de Smeroe!).

als hartige drank te nuttigen; we beschermen ons tegen de felle zon met onze tropenhelmen en al spoedig daarna beklimmen wij de eerste duinenrij.

Het is voor ons Hollanders, die zoo gewend zijn aan de „blanke duinen” der Hollandsche kusten aanvankelijk een eigenaardige gewaarwording om hier een duinenreeks te ontmoeten, die geheel opgebouwd is uit zeer donker gekleurd zand; in ieder geval onderging ik deze sensatie zeer sterk, toen ik enkele jaren geleden voor het eerst de duinen langs de kust van den Indischen Oceaan aanschouwde.

De duinstrook is hier maar twee duinrijen breed en de duinen zelf zijn hoogstens een meter of twintig hoog. Op den eersten duintop aangekomen, ontrolt zich voor onze oogen een eigenaardig landschap. Links van ons stroomt het Bondojoedokanaal als een breede, bruine modderstroom traag naar zee. Van rechts komt een zwak stroomende rivier, de kali Meleman, die, zoover als wij kunnen zien, tusschen de duinrijen evenwijdig aan de kustlijn blijft loopen.

Vóór ons is voor het Bondojoedokanaal een kunstmatige uitmonding in zee gemaakt. De afstand tusschen de beide duinrijen, waartusschen de rivier stroomt, is aanzienlijk. De wijze van ontstaan van dit landschap is merkwaardig, doch het zou mij te ver voeren om er hier

uitvoeriger op in te gaan. Boven de tweede duinrij zien wij hoog het schuim opspatten van de zware branding, die Java's Zuidkust beukt en die reeds op geruimen afstand van de kust in het binnenland als een zwaar en dof dreunend geluid hoorbaar is. Aan weerszijden van de uit het Westen komende rivier bevinden zich drassige strooken en hier gaan wij nu naar toe, want het lijken ons bij uitstek geschikte plekjes voor de trekkers, die, nu in N. Azië de barre winter heerscht, reeds geruimen tijd bij ons te gast zijn en zich hier aan de ruim gedekte tafel te goed doen. Ons vermoeden wordt bewaarheid, want nauwelijks zijn we de moerassige stukjes genaderd of kleine vogeltjes vliegen op en gaan met snellen vleugelslag dicht over het water, strijken

Foto J. G. Kooiman.

Fig. 4. Een tapuit zit vroolijk op een paaltje zijn leutig liedje te zingen.

een eindje verder weer neer en lopen met vlugge pasjes en wippend langs de modderige kanten. In de vlucht viel direct de witte streep op, die dicht langs den achterrand van de vleugels zichtbaar was. Eén blik door onzen kijker en wij weten, dat wij hier de eerste trekkers n.l. Oeverlooptjes (*Tringa hypoleucos*) voor ons hebben. Zij blijken hier talrijk vertegenwoordigd te zijn, want telkens hooren wij hun schelle geluidjes en jagen we er enkele op. De dieren zijn overigens in het geheel niet schuw, want ondanks onze opvallende lichte kleeding, strijken zij spoedig weer dicht voor ons neer, zoodat wij ze op ons gemak kunnen gadeslaan. Wij ondergaan hierbij een eigenaardige emotie als wij bedenken, dat die kleine wezentjes, daar voor ons, zoo'n groote reis van duizenden kilometers, van N.-Azië tot de kust van den Indischen Oceaan, van de eenzame toendra's tot de zongebakerde tropische stranden, achter den rug hebben. Deze emotie zullen we vandaag nog vaker ondergaan, want nauwelijks hebben we onzen blik verzadigd aan de kwieke oeverlooptjes of een andere trekker dient zich reeds aan. Het is een Tureluurtje (*Tringa totanus eurhinus*), dat door zijn oranje-roode pootjes en donkeren snavel dadelijk opvalt. Ook dit wezentje vermijdt zich in de slikken en telkens zien we het iets van

zijn gading of uit het water of uit de modder oppikken. Ook dit diertje is in het geheel niet schuwen als zich even later nog enkele soortgenooten bij hem voegen en allen zich vervolgens langzaam van ons verwijderen, dan kijken we elkaar eens aan en zeggen niet „dat belooft goed te worden” maar „dat is al goed”.

Boven de branding achter de verste duinenrij vliegen een zeer groot aantal Sterns op. Hoe verlangend we ook zijn naar datgene wat zich achter die verste duinenrij nog op het strand zal bevinden, wij keeren thans terug naar onze auto, nadat wij besloten hebben om vanmiddag, bij terugkomst, nog even te probeeren om met een prauw naar den overkant te komen om dan ook daar ginder bij de sterns nog een kijkje te nemen. Op den terugweg naar de auto vragen Parelortels (*Streptopelia chinensis tigrina*) en Dubbelringortels (*Str. b. bitorquata*) in de lage djarakheesters (*Fathropha spec.*) koerend om onze aandacht, vliegen enkele prachtig gekleurde groote Bijeneters (*Merops superciliosus javanicus*) en eenvoudiger geteekende Rupsvogels (*Lalage*

n. nigra) uit de struikvegetatie op en trekken een paar wit en bruin gekleurde Indische Zeearenden (*Haliaster indus intermedius*) spiralen tegen den wolkenloozen, diepblauwen hemel.

Een Tapuit zit vroolijk op een paaltje zijn leutig liedje te zingen, een Boschhaan kraait op geringen afstand zijn morgengroet; iets verder weg vischt een kleine zilverreiger langs den rivieroever; een Blauwbuik-ijsvogel (*Halcyon cyanoventris*), die eerst op een takstomp op krekeltjes of veenmollen had zitten loeren, vliegt nu luid krijschend voorbij; enkele Troetjoeke (*Pycnonotus goiavier analis*) en Koetlang (*P. a. aurigaster*) schrikken op en vliegen tezamen met de twee Indische Spreeuwen (driekleurige spreeuw en witzwarte spreeuw) naar de dichte waringin, die in de kampong staat, om zich daar te voegen bij de bonte, zwart en geel gekleurde Wielewalen (*Oriolus chinensis maculatus*), die hetzelfde melodieuze wijsje als hun verwanten in Holland ten beste geven; een Snijdervogeltje (*Prinia f. familiaris*) heeft het hier al even druk als zijn kornuiten in Djember; het springt van tak tot twijg met veel staartgewip en hooge geluidjes en heeft het ongelooflijk druk met alles en niets; altijd, waar ik ze ook zie, doen deze vogeltjes me denken aan de Hollandsche winterkoninkjes, even tierig en bewegelijk als zij zijn en altijd even vol van leutigheid.

Na in de hooge, oude waringin, die thans vol met vruchten hangt en daardoor heel wat vogels trekt, nog een Kleine bonte specht (*Dryobates m. moluccensis*) ontdekt te hebben, zetten we onze tocht per auto langs stoffige en mulle binnenweggetjes in Westelijke richting voort, af en toe begeleid door het schelle gekrijsch van enkele Alexanderparkieten (*Psittacula a. alexandri*), die in hun groene pakjes en rozeroode vesten pijlsnel door de lucht schieten, na opgeschrikt te zijn door het geronk van den motor. De juiste weg wordt spoedig gevonden en het is ongeveer half negen, als wij de auto doen stoppen onder een hoogen boom aan den voet van de duinenrij, waarachter het doel van den tocht, de rawa Meleman, het vogelparadijs, de „Texelsche Mui” van Java, ligt, het terrein, waar wij nog voor zoovele verrassingen zullen komen te staan.

Djember, O.-Java.

Dr. H. J. DE FLUITER.

Foto J. G. Kooiman.

Fig. 5. Een blauwbuik-ijsvogel, die eerst op een takstomp op krekeltjes of veenmollen had zitten loeren . . .

DE VOGELWET 1936 EN HAAR TOEPASSING.

In zijn instructief artikel in De Levende Natuur over de Conventie van Parijs (Januarinummer 1939) begint Dr. Thijssse met te verklaren, dat wij tegenwoordig een nagenoeg volmaakte Vogelwet hebben, zoodanig ingericht, dat er niets aan mankeert.

Voor, laten we zeggen, 80 % kan ik mij aansluiten bij dit gunstige oordeel en er zou dan ook weinig aanleiding zijn, ter wille van een 20 % verschil in waardeering te reageeren op de uitspraak van een zoo gezaghebbend schrijver, ware het niet, dat daarin een voornaam element buiten beschouwing is gebleven. Ik bedoel de wijze, waarop de verschillende bepalingen der wet door het ministerie van Economische Zaken (Directie van den Landbouw) worden toegepast.